

LARS-ORS I OPPALA

Antikvarisk medverkan vid fönsterrenovering

Oppala 5:42
BM 102
Hille socken
Gävle kommun
Gästrikland
2020

Ulrika Olsson

Slutrapport
Lst. Dnr: 9643–2019
Avser byggnadsvårdsbidrag och tillstånd enligt Kulturmiljölagen
Beställare: Stiftelsen Lars-Ors

LARS-ORS I HILLE

Antikvarisk medverkan vid fönsterreovering

Oppala 5:42
BM 102
Hille socken
Gävle kommun
Gästrikland
2020

Rapport 2021:03
Ulrika Olsson

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Rapporterna finns i PDF-format på www.lansmuseetgavleborg.se.

Rapporter, böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butiken@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg
Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle
www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2021

Omslagsbild: Lars-Ors sedd från sydöst 2020-11-05. Foto: Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg

Staten har rätt att sprida dokumentationsmaterialet och rapporten enligt CC BY-licens. Lantmäteriverkets kartor omfattas ej av denna licens.

Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.

ISSN 0281-3181

Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Innehåll.....	3
Tekniska och administrativa uppgifter	4
Sammanfattning	5
Antikvarisk slutbedömning	5
Karta.....	6
Lagskydd och kulturhistorisk status	6
Historik.....	6
Orsaker till åtgärder.....	7
Utförda arbeten.....	7
Övriga antikvariska iakttagelser och/eller återstående väsentliga skador	11
Källor.....	12
Arkiv	12

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Fastighetsägare: Stiftelsen Lars-Ors
c/o Tord Bodin
Linvretsvägen 45
805 97 Gävle

Beslut från länsstyrelsen Gävleborg: 2020-02-13

Länsstyrelsens dnr: 9343–2019

Länsmuseet Gävleborgs dnr: 1029/311

Projekttid: april 2020-november 2020

Besök: 2020-04-02
2020-10-29 (Källbergs verkstad)
2020-11-05

Utförare: Källbergs Byggnadsvård, referens Oskar Källberg och
Stefan Källberg

Materialleverantörer: Linolja: Kokt linolja från Engwall o Claesson
Linoljekitt: Åffa
Linoljefärg: Engwall o Claesson

SAMMANFATTNING

Fönsterrenovering har utförts på Lars-Ors mellan april – november 2020. Samtliga fönster har åtgärdats.

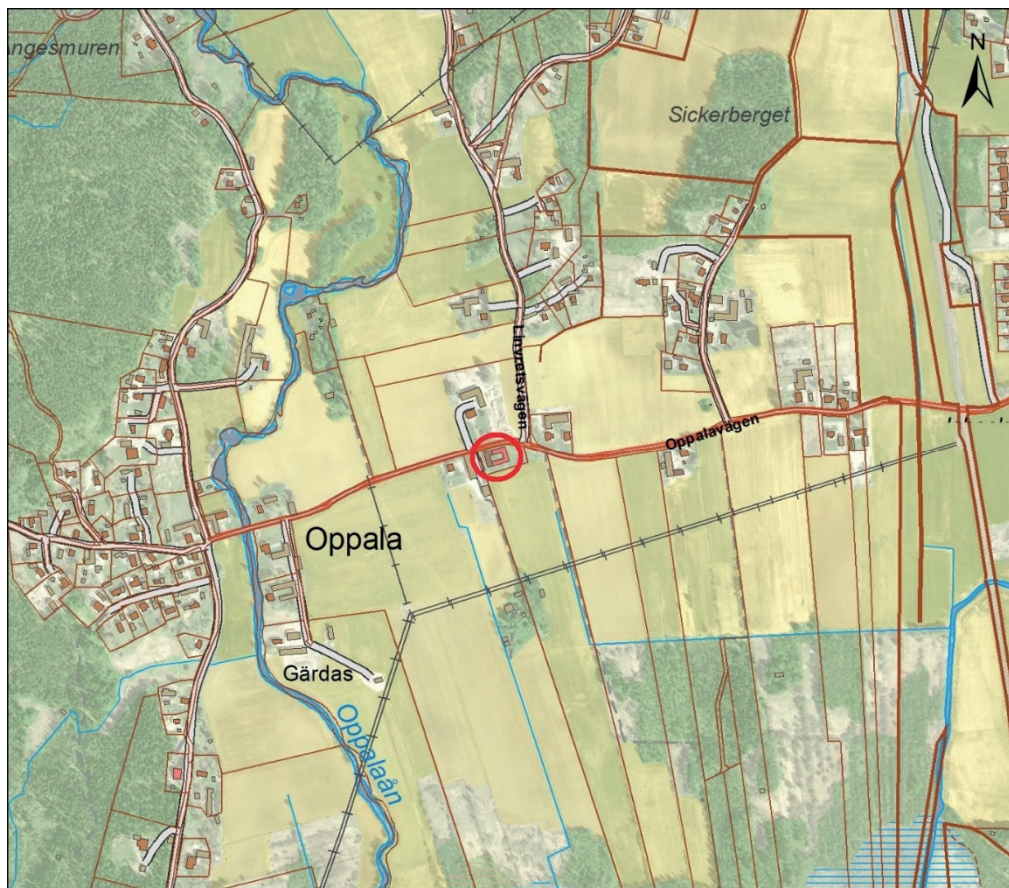
Lars-Ors uppfördes på nuvarande plats i början av 1800-talet. Mangårdsbyggnadens äldsta delar är dock från slutet av 1780-talet, då den uppfördes på en annan plats i byn. Gårdens första ägare efter flytten till nuvarande plats var bonden Olof Larsson, men det är efter hans son, Lars Olsson född 1814, som gården har fått sitt namn. Gården ärvdes i släkten och var bebodd in på 1940-talet. Därefter stod den obebodd, men användes sommartid av missionsförsamlingen och även för ungdomsverksamhet. Sedan 1992 ägs gården av Stiftelsen Lars-Ors, som redan från start påbörjade renovering av gården och drev frågan om byggnadsminnesförklaring. Numer är gården öppen sommartid och även vid advent.

Länsstyrelsen Gävleborgs beslut är daterat 2020-02-13. dnr 9343–2019. Åtgärdsbeskrivning är upprättad av Källbergs Byggnadsvård 2019-12-26. Fönsterrenoveringen är utförd av Källbergs Byggnadsvård AB, Gävle, kontaktperson Stefan Källberg och Oskar Källberg. Kontaktperson från Stiftelsen Lars-Ors har varit Tord Bodin. Byggnadsantikvarie Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg anlätades för antikvarisk medverkan. Två platsbesök har utförts under projekttiden, 2020-04-02 och 2020-11-05. Ett besök utfördes på Källbergs verkstad, 2020-10-29.

ANTIKVARISK SLUTBEDÖMNING

Fönsterrenoveringen på Lars-Ors är utförd i enlighet med åtgärdsbeskrivningen som ligger till grund för länsstyrelsens beslut. Läns museet Gävleborg anser att arbetena är godkända ur antikvarisk aspekt.

KARTA

Figur 1. Utdrag ur Lantmäteriets fastighetskarta. I bakgrunden ligger Lantmäteriets höjddata och ortofoto 373_61_11. Röd cirkel markerar Lars-Ors. Skala 1:10 000.

LAGSKYDD OCH KULTURHISTORISK STATUS

Lars-Ors är byggnadsminnesförklarad, BM 102 och omfattas därmed av bestämmelserna i Kulturmiljölagens tredje kapitel.

HISTORIK

Lars-Ors i Oppala är den enda komplett bevarade fyrbyggda gården i Gästrikland. Det är känt att mangårdsbyggnaden uppfördes 1769. I samband med en hemmansklyvning flyttades gården till den nuvarande platsen i början av 1800-talet. Med tanke på uthusens konstruktion och sammanfogning är det sannolikt att flertalet byggnader är flyttade från den ursprungliga gårdsplatsen. Gården rymmer bland annat bostadsdel, stall, ladugård, bryggstuga, vagnslider, drängkammare och matbod.

Gårdens första ägare efter flytten till nuvarande plats var bonden Olof Larsson, född 1776. Gårdens namn kommer dock från hans son, Lars Olsson, född 1814, och arvtagare av gården efter sin far. Lars ena barn, Karin, Lars-Ors Karin, född 1860, tog över gården och bodde i den fram till sin död 1940. Under Karins tid skedde inga större förändringar eller moderniseringar av gården. Efter Karins död kom gården att stå obebodd. Brorsdottern Anna Olsson bodde på en annan gård och hade inget behov av Lars-Ors. Anna upplät gården för ungdomsverksamhet och hennes son John deltog

i upprustningsarbetet och var engagerad i verksamheten. Det är till stor del Annas och Johns förtjänst att Lars-Ors är bevarad idag. John förstod att gården var värdefull och 1992 valde han att donera gårdstomten och byggnaderna till den nybildade stiftelsen Lars-Ors, som sedan dess har ägt och förvaltat gården. Genom åren har flera renoveringsinsatser gjorts. 2008 byggnadsminnesförklarades gården.

ORSAKER TILL ÅTGÄRDER

Den senaste fönsterrenoveringen utfördes för omkring 25 år sedan, enligt Källbergs Byggnadsvård. Påstrykning av vitpigmenterad olja utfördes 2006. Fönstren var innan påbörjade arbeten i stort behov av underhåll. Kitt hade lossnat och färgen flagat/urlakats.

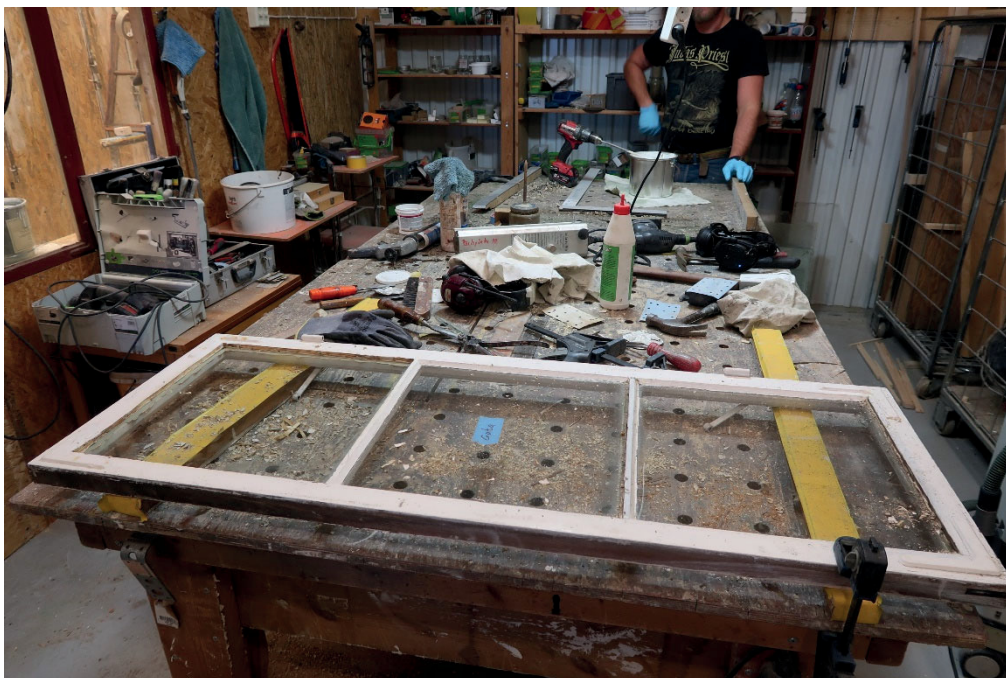

Figur 2. Exempel på fönster och omfattningars skick innan påbörjade arbeten. Foto: Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2020-04-02.

UTFÖRDA ARBETEN

Samtliga fönsterbågar har åtgärdats på verkstad. Arbetena är till största del utförda i enlighet med åtgärdsförslaget från Källbergs.

Efter skrapning har trärena ytor grundats med kokt linolja. Bortfallet kitt har kompletterats med nytt av fabrikat Åffa linoljekitt. I åtgärdsförslaget står att bågar, karmar och foder därefter har strukits en gång med linolfjärg. Vid kontakt med Rolf, hantverkare på Källbergs, så framgår att delarna har strukits två gånger med linolfjärg, den första med 50/50 färg och kokt linolja och den andra med utspädd färg. Foder och bröstlister har genomgått samma behandling. Vit linolfjärg från Engwall o Claesson har använts. Endast en mindre trälagning har utförts och det på en av de blyspröjsade bågarna som vetter in mot gården.

Figur 3. Fönsterrenovering pågår inne i Källbergs verkstad. Foto: Ulrika Olsson, Länsmuseum Gävleborg, 2020-10-29.

Figur 4. Fönster mot söder efter avslutade arbeten. Foto: Ulrika Olsson, Länsmuseum Gävleborg, 2020-11-05.

Figur 5. Fönster in mot köket på den västra sidan. Foto: Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2020-11-05.

Figur 6. Fönster mot söder efter avslutade arbeten. Foto: Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2020-11-05.

Figur 7. Bostadsdelen in mot gården efter avslutade arbeten. Foto: Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2020-11-05.

ÖVRIGA ANTIKVARISKA IAKTTAGELSER OCH/ELLER ÅTERSTÅENDE VÄSENTLIGA SKADOR

Vid slutbesiktningen 2020-11-05 upptäcktes att fåglar hade hackat i sig av det nya kittet på flera fönsterbågar, framförallt i bottenstyckena eftersom de är lätta att nå för fåglarna när de sitter på fönsterbrädan. Under hösten hade Källbergs åtgärdat den här typen av skador, bara för att vid nästa besök upptäcka att fåglarna hade varit där igen. Efter slutbesiktningen skulle Källbergs sätta upp skydd i form av skivor för att skadorna inte ska förvärras. Skadorna kommer att åtgärdas till våren, när vädret tillåter och fåglarna kan hitta mat på annat håll.

Antikvarisk medverkande upplevde att färgskikt på några fönsterbågar var väldigt tunt och att träet lyste igenom. Källbergs ska åtgärda detta.

Figur 8. Exempel på skada på kittet orsakat av fåglar. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2020-11-05.

KÄLLOR

Boox, Lena. *Lars-Ols gården i Oppala, Antikvarisk kontroll vid exteriör renovering*, Hille socken, Gävle kommun, Gästrikland. Internrapport Läns museet Gävleborg 1996:01

Bodin, Tord. *Lars-Ors gården i Oppala byggnadsminnesförklarad. Hillebygden nr 2*, 2008

Arkiv#

Läns museet Gävleborgs arkiv

LÄNSMUSEET
GÄVLEBORG

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, SÖDRA STRANDGATAN 20, 802 50 GÄVLE. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE

